

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ

Детінізація економіки є одним із стратегічних завдань державної політики у сфері соціально-економічного розвитку України. Рівень тіньової економіки України протягом минулих 5 років за різними джерелами коливався у межах 30-45%, що є одним із найвищих показників у Європі. Водночас пришвидшення технічного прогресу, поява нових проривних технологій, наприклад блокчейну, та їх активне застосування громадянами та бізнесом створюють необхідність «цифровізації» державного управління.

Саме тому важливо розглянути можливі ефекти «цифровізації» на рівень тіньової економіки, а також перспективні напрями застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у державних органах, зокрема використання механізму адміністрування податку на додану вартість (ПДВ) на основі технології блокчейн.

Автоматизація процесів державного управління, електронне урядування, зокрема у сфері податків та митниці, створення цифрових державних платформ, збільшення відкритих даних, використання технології блокчейн, застосування великих даних, штучного інтелекту та просунутих аналітичних інструментів різними державними структурами є одними із найбільш актуальних напрямів використання ІКТ у державному управлінні і вони мають позитивний вплив на процеси детінізації.

Позитивні наслідки «цифровізації» державного управління у контексті детінізації:

1. Протидія корупції та тіньовій політиці.
2. Зменшення адміністративного тягаря на бізнес і населення.
3. Більш сприятливе інституційне середовище.
4. Підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості України.
5. Зниження витрат на забезпечення роботи державного сектору та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.
6. Більш ефективна боротьба з тіньовими схемами.

До негативних наслідків «цифровізації» у контексті детінізації можна віднести:

1. Зростання потенційних збитків від кібератак та ризиків втрати конфіденційних даних громадян;
2. Напівлегальні підприємства за умови більш ефективного державного контролю можуть повністю перейти у тіньовий сектор з метою уникнення виконання вимог законодавства.

Одним із найбільш перспективних напрямів «цифровізації» державного управління є використання технології блокчейн для адміністрування податків, зокрема ПДВ.

Надходження від ПДВ є одним і найбільш важливих джерел доходів бюджету України. Водночас, дуже поширеними нині є тіньові схеми, пов'язані як з ухиленням від сплати ПДВ, так і з незаконним бюджетним відшкодуванням ПДВ, зокрема карусельні схеми та «скрутки» або ж формування схемного ПДВ. За результатами дослідження Інституту соціально-економічної трансформації, яке було проведене у 2020 році, щорічні збитки державного бюджету тільки від «скруток» становлять 20-30 млрд. гривень [1].

Чинна система адміністрування ПДВ сформувалося значною мірою завдяки запровадженню:

- 1) Єдиного реєстру податкових накладних у 2011 році;
- 2) системи електронного адміністрування ПДВ у 2015 році;
- 3) системи моніторингу критеріїв оцінки ризику (СМКОР) у 2017 році.

Незважаючи на те, що перелічені реформи дозволили більш ефективно запобігати махінаціям з ПДВ і виявляти тіньові схеми, чинна система характеризується низкою проблем:

1. Низька швидкість адміністрування ПДВ (згідно із дослідженням компанії PwC та експертів Світового банку у 2020 році України за швидкість обліку ПДВ посідала 176 місце із 190 [2]).

2. Недосконалий алгоритм роботи СМКОР (наявність «привілейованої» частини платників податків із дуже позитивною податковою історією, відносно часті випадки невинуватого блокування податкових накладних [1]).

3. Недостатня результативність у боротьбі із тіньовими схемами.

Протягом минулих декількох років вчені і практики різних країн розвивали концепцію системи адміністрування ПДВ, створеної на основі блокчейну. Пропонується застосовувати приватні («permissioned», «private») блокчейн мережі, де податкова накладна буде оформлена у вигляді смарт-контракту, який буде виконаний за умови його підтвердження всіма сторонами, що беруть участь у транзакції, та сервером податкової служби, який у свою чергу буде здійснювати автоматичну перевірку накладної, використовуючи системи штучного інтелекту, які матимуть доступ до приватних та публічних баз даних. Один із найбільш доречних для подібної системи протоколів досягнення консенсусу в мережі є «proof of audit» («доказ аудиту»), який і відображує процес перевірки сервером податкової служби контракту. Доступ на перегляд змісту смарт-контракту матимуть лише зацікавлені сторони, а тому інформація платників податків буде захищеною. Подібні системи розробляються або вже тестуються у країнах Європейського Союзу та Перської затоки, Канаді, островах Фіджі та інших країнах [3].

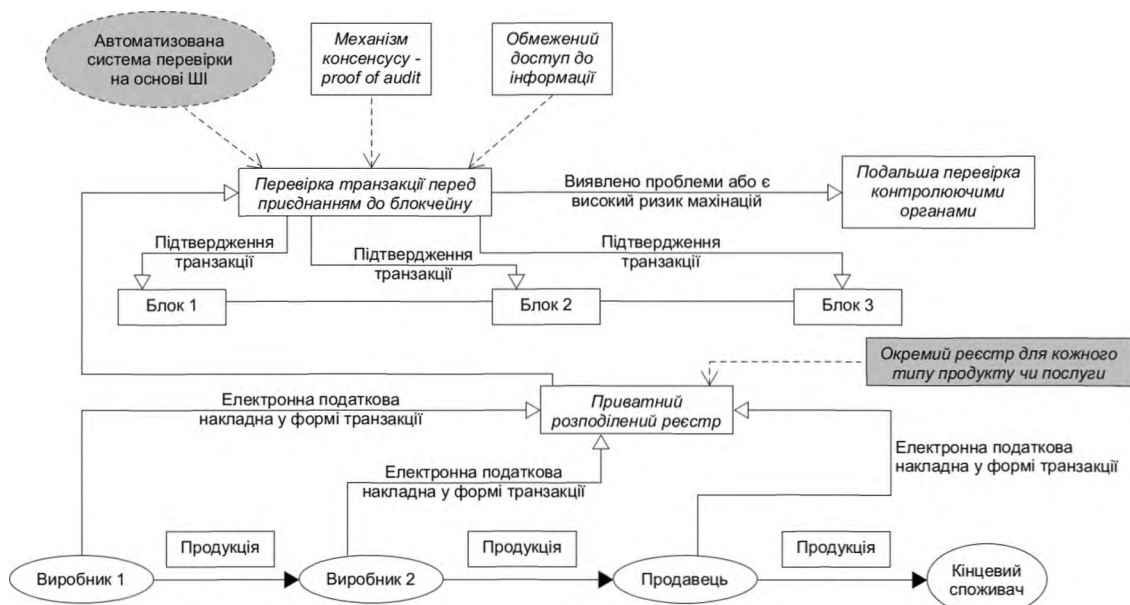

Рис. 1. Схематичний опис процесу визнання податкової накладної дійсною у системі адміністрування ПДВ, створеній на основі блокчейну

Переваги системи адміністрування ПДВ на основі блокчейну:

- підвищення стійкості системи до критичних неполадок (децентралізація даних дозволяє також розподілити відповідальність та ризик);
- підвищення швидкості опрацювання податкових накладних та зменшення потреби у обчислювальній потужності з боку податкових органів;
- спрощення відстеження товарних ланцюгів (збільшиться ефективність боротьби із тіньовими схемами, зокрема схемним ПДВ);
- пришвидшення адаптування міжнародних стандартів електронних даних в українську податкову систему і спрощення проведення національних та міжнародних податкових аудитів;
- спрощення та пришвидшення обміну інформацією між різними податковими юрисдикціями (збільшиться ефективність боротьби з «карусельними схемами»);
- зниження витрат на здійснення грошових переказів у процесі сплати та відшкодування ПДВ.

Недоліки системи адміністрування ПДВ на основі блокчейну та можливі перешкоди на шляху до впровадження системи в Україні:

- подібні зміни не призведуть до остаточного подолання тіньових схем, а тому витрати часу на проведення додаткових перевірок, хоч і знизяться, але все ж залишаться;
- цифрові активи мають бути визнані законним засобом платежу в Україні;
- недостатній рівень цифрової грамотності населення;
- необхідність значного розширення ІТ ринку, зокрема має збільшитися кількість компаній, що надають послуги аутсорсингу;
- є ризик появи нових проривних технологій, що дозволять успішно долати криптографічне шифрування, а тому у довгостроковий період блокчейн може стати більш вразливим до кібератак.

Отже, «цифровізація» державного управління є важливим фактором детінізації економіки України, адже призводить як до збільшення стимулів для переходу із тіньового сектору в офіційний, так і зниження кількості економічних злочинів. Впровадження системи адміністрування ПДВ на основі блокчейну може суттєво підвищити ефективність роботи ДФСУ, зокрема завдяки більш успішній боротьбі з тіньовими схемами. Водночас для повноцінного впровадження даної системи необхідно також підвищити рівень цифрової грамотності населення та стимулювати розвиток ІТ галузі, а тому досягнення даної мети може зайняти як мінімум декілька років.

Список використаних джерел:

1. Дубровський В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики / В. Дубровський, В. Черкашин, О. Гетман. – Київ: Інститут соціально-економічної трансформації, 2020. – 51 с.
2. Коментар експертів PwC в Україні щодо результатів спільного зі Світовим банком проекту Paying Taxes [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/2019/paying-taxes-2020.html>.
3. Ainsworth, Richard Thompson and Alwohaibi, Musaad and Cheetham, Mike, UK & KSA VATs: A Cutting-Edge Proposal – Mini-Blockchain and VATCoin (April 13, 2020). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3574381>.
4. Hoffman M. Can Blockchains and Linked Data Advance Taxation [Електронний ресурс] / Michał Hoffman. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/324638713_Can_Blockchains_and_Linked_Data_Advance_Taxation.

Волошин А. В.

Старший викладач кафедри маркетингу та управління бізнесом, НаУКМА

ДІАГНОСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ АНАЛІЗУ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Процес діагностики і оцінки конкурентоспроможності підприємства займає важливе місце в теорії конкурентоспроможності підприємства, оскільки категорія «конкурентоспроможність» розглядається як один з найважливіших об'єктів в системі управління соціально - економічними утвореннями від підприємства до національної економіки.

Відносність категорії “конкурентоспроможність” та її динамічний характер зміни дозволяють оцінювати конкурентоспроможність суб'єкта в двох напрямках: у порівнянні з конкурентами та відносно самого себе.

Більшість сучасних методик оцінювання конкурентоспроможності підприємства ґрунтуються переважно на оцінках відносно конкурентів [1], [2].